פרשת ויצא

ספר בראשית · עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק כ״ח

י׳ וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה׃

ויצא יעקב. עַל יְדֵי שֶׁבִּשְׁבִיל שָׁרָעוֹת בְּנוֹת כְּנַעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו הָלַךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל, הִפְסִיק הָעִנְיָן בְּפָרָשָׁתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וּכְתִיב וַיֵּרְא עֵשָׂו כִּי בֵּרַךְ וְגוֹ׳, וּמִשֶּׁגָּמַר חָזַר לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן׃

ויצא. לֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב אֶלָּא וַיֵּלֶךְ יַעֲקֹב חָרָנָה, וְלָמָּה הִזְכִּיר יְצִיאָתוֹ? אֶלָּא מַגִּיד שֶׁיְּצִיאַת צַדִּיק מִן הַמָּקוֹם עוֹשָׂה רֹשֶׁם, שֶׁבְּזְמַן שֶׁהַצַּדִּיק בָּעִיר, הוּא הוֹדָהּ הוּא זִיוָהּ הוּא הֲדָרָהּ; יָצָא מִשָּׁם, פָּנָה הוֹדָהּ פָּנָה זִיוָהּ פָּנָה הֲדָרָהּ. וְכֵן וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם הָאָמוּר בְּנָעֳמִי וְרוּת (רות א׳)׃

וילך חרנה. יָצָא לָלֶכֶת לְחָרָן׃

י״א וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃

ויפגע במקום. לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּאֵיזֶה מָקוֹם אֶלָּא בַּמָּקוֹם – הִנִּיחַ לְךָ בְּמָקוֹם אַחֵר, הוּא הַר הַמּוֹרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק׃

ויפגע. כְּמוֹ וּפָגַע בִּירִיחוֹ וּפָגַע בְּדַבָּשֶׁת (יהושע ט״ז וי״ט) וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ לְשׁוֹן תְּפִלָּה (ברכות כ״ו), כְּמוֹ וְאַל תִּפְגַּע בִּי (ירמיהו ז׳), וְלָמְדְנוּ שֶׁתִּקֵּן תְּפִלַּת עַרְבִית. וְשִׁנָּה הַכָּתוּב וְלֹא כָּתַב וַיִּתְפַּלֵּל, לְלַמֶּדְךָ שֶׁקָּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפֶרֶק גִּיד הַנָּשֶׁה (חולין צ״א)׃

כי בא השמש. הָיָה לוֹ לִכְתֹּב וַיָּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וַיָּלֶן שָׁם, כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ מַשְׁמַע שֶׁשָּׁקְעָה לוֹ חַמָּה פִּתְאוֹם, שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָהּ, כְּדֵי שֶׁיָּלִין שָׁם׃

וישם מראשותיו. עָשָׂה כְּמִין מַרְזֵב סָבִיב לְרֹאשׁוֹ, שֶׁיֵּרֶא מִפְּנֵי חַיּוֹת רָעוֹת; הִתְחִילוּ מְרִיבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, זֹאת אוֹמֶרֶת עָלַי יָנִיחַ צַדִּיק אֶת רֹאשׁוֹ וְזֹאת אוֹמֶרֶת עָלַי יָנִיחַ; מִיָּד עָשָׂאן הַקָּבָ״ה אֶבֶן אַחַת, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו׃

וישכב במקום ההוא. לְשׁוֹן מְעוּט; בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שָׁכַב אָבָל י״ד שָׁנִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּבֵית עֵבֶר לֹא שָׁכַב בַּלַּיְלָה, שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה׃

י״ב וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם֙ מֻצָּ֣ב אַ֔רְצָה וְרֹאשׁ֖וֹ מַגִּ֣יעַ הַשָּׁמָ֑יְמָה וְהִנֵּ֥ה מַלְאֲכֵי־אֱלֹהִ֖ים עֹלִ֥ים וְיֹרְדִ֖ים בּֽוֹ׃

עולים וירדים. עוֹלִים תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יוֹרְדִים? מַלְאָכִים שֶׁלְּווּהוּ בָּאָרֶץ אֵין יוֹצְאִים חוּצָה לָאָרֶץ, וְעָלוּ לָרָקִיעַ וְיָרְדוּ מַלְאֲכֵי חוּצָה לָאָרֶץ לְלַוּוֹתוֹ׃

י״ג וְהִנֵּ֨ה יְהוָ֜ה נִצָּ֣ב עָלָ֗יו וַיֹּ֙אמֶר֙ אֲנִ֣י יְהוָ֔ה אֱלֹהֵ֖י אַבְרָהָ֣ם אָבִ֑יךָ וֵאלֹהֵ֖י יִצְחָ֑ק הָאָ֗רֶץ אֲשֶׁ֤ר אַתָּה֙ שֹׁכֵ֣ב עָלֶ֔יהָ לְךָ֥ אֶתְּנֶ֖נָּה וּלְזַרְעֶֽךָ׃

נצב עליו. לְשָׁמְרוֹ׃

ואלהי יצחק. אַע״פִ שֶׁלֹּא מָצִינוּ בַּמִּקְרָא שֶׁיִּחֵד הַקָּבָ״ה שְׁמוֹ עַל הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם לִכְתֹּב אֱלֹהֵי פְּלוֹנִי, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר הֵן בְּקָדֹשָׁו לֹא יַאֲמִין (איוב ט״ו), כָּאן יִחֵד שְׁמוֹ עַל יִצְחָק, לְפִי שֶׁכָּהוּ עֵינָיו וְכָלוּא בַּבַּיִת, וַהֲרֵי הוּא כְּמֵת וְיֵצֶר הָרָע פָּסַק מִמֶּנּוּ, תַּנְחוּמָא׃

שכב עליה. קִפֵּל הַקָּבָ״ה כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תַּחְתָּיו, רָמַז לוֹ שֶׁתִּהֵא נוֹחָה לִכְבֹּשׁ לִבְנָיו כְּדֹ׳ אַמּוֹת שֶׁזֶּה מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם (חולין שם)׃

י״ד וְהָיָ֤ה זַרְעֲךָ֙ כַּעֲפַ֣ר הָאָ֔רֶץ וּפָרַצְתָּ֣ יָ֔מָּה וָקֵ֖דְמָה וְצָפ֣וֹנָה וָנֶ֑גְבָּה וְנִבְרְכ֣וּ בְךָ֔ כֹּ֖ל מִשְׁפְּחֹ֣ת הָאֲדָמָ֑ה וּבְזַרְעֶֽךָ׃

ופרצת. וְתֶחֱזַק, כְּמוֹ וְכֵן יִפְרֹץ׃

ט״ו וְהִנֵּ֨ה אָנֹכִ֜י עִמָּ֗ךְ וּשְׁמַרְתִּ֙יךָ֙ בְּכֹ֣ל אֲשֶׁר־תֵּלֵ֔ךְ וַהֲשִׁבֹתִ֖יךָ אֶל־הָאֲדָמָ֣ה הַזֹּ֑את כִּ֣י לֹ֤א אֶֽעֶזָבְךָ֙ עַ֣ד אֲשֶׁ֔ר אִם־עָשִׂ֖יתִי אֵ֥ת אֲשֶׁר־דִּבַּ֥רְתִּי לָֽךְ׃

אנכי עמך. לְפִי שֶׁהָיָה יָרֵא מֵעֲשׂוֹ וּמִלָּבָן׃

עד אשר אם עשיתי. אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן כִּי (גיטין צ׳)׃

דברתי לך. לְצָרְכְּךָ וְעָלֶיךָ; מַה שֶּׁהִבְטַחְתִּי לְאַבְרָהָם עַל זַרְעוֹ, לְךָ הִבְטַחְתִּיו וְלֹא לְעֵשָׂו, שֶׁלֹּא אָמַרְתִּי לוֹ כִּי יִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זֶרַע אֶלָּא כִּי בְיִצְחָק, וְלֹא כָּל יִצְחָק, וְכֵן כָּל לִי וּלְךָ וְלוֹ וְלָהֶם הַסְּמוּכִים אֵצֶל דִּבּוּר מְשַׁמְּשִׁים לְשׁוֹן עַל, וְזֶה יוֹכִיחַ, שֶׁהֲרֵי עִם יַעֲקֹב לֹא דִּבֶּר קֹדֶם לָכֵן׃

ט״ז וַיִּיקַ֥ץ יַעֲקֹ֖ב מִשְּׁנָת֑וֹ וַיֹּ֕אמֶר אָכֵ֗ן יֵ֚שׁ יְהוָ֣ה בַּמָּק֣וֹם הַזֶּ֔ה וְאָנֹכִ֖י לֹ֥א יָדָֽעְתִּי׃

ואנכי לא ידעתי. שֶׁאִם יָדַעְתִּי, לֹא יָשַׁנְתִּי בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כָּזֶה׃

י״ז וַיִּירָ֖א וַיֹּאמַ֑ר מַה־נּוֹרָ֣א הַמָּק֤וֹם הַזֶּה֙ אֵ֣ין זֶ֔ה כִּ֥י אִם־בֵּ֖ית אֱלֹהִ֑ים וְזֶ֖ה שַׁ֥עַר הַשָּׁמָֽיִם׃

כי אם בית אלהים. אָ״ר אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא, הַסֵּלָּם הַזֶּה עוֹמֵד בִּבְאֵר שֶׁבַע וְאֶמְצַע שִׁפּוּעוֹ מַגִּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁבְּאֵר שֶׁבַע עוֹמֵד בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל יְהוּדָה, וִירוּשָׁלַיִם בְּצִפּוֹנָהּ, בַּגְּבוּל שֶׁבֵּין יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, וּבֵית אֵל הָיָה בַּצָּפוֹן שֶׁל נַחֲלַת בִּנְיָמִין, בַּגְּבוּל שֶׁבֵּין בִּנְיָמִין וּבֵין בְּנֵי יוֹסֵף; נִמְצָא סֵלָּם שֶׁרַגְלָיו בִּבְאֵר שֶׁבַע וְרֹאשׁוֹ בְּבֵית אֵל מַגִּיעַ אֶמְצַע שִׁפּוּעוֹ נֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם; וּכְלַפֵּי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאָמַר הַקָּבָ״ה צַדִּיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוֹנִי וְיָפָטֵר בְּלֹא לִינָה, וְאָמְרוּ יַעֲקֹב קְרָאָהּ לִירוּשָׁלַיִם בֵּית אֵל וְזוֹ לוּז הִיא וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם, וּמֵהֵיכָן לָמְדוּ לוֹמַר כֵּן? אֲנִי אוֹמֵר שֶׁנֶּעֱקַר הַר הַמּוֹרִיָּה וּבָא לְכָאן, וְזוֹ הִיא קְפִיצַת הָאָרֶץ הָאֲמוּרָה בְּשִׁחִיטַת חֻלִּין, שֶׁבָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לִקְרָאתוֹ עַד בֵּית אֵל, וְזֶהוּ וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם. וְאִם תֹּאמַר כְּשֶׁעָבַר יַעֲקֹב עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מַדּוּעַ לֹא עִכְּבוֹ שָׁם? אֵיהוּ לָא יְהַב לִבֵּיהּ לְהִתְפַּלֵּל בַּמָּקוֹם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ אֲבוֹתָיו, וּמִן הַשָּׁמַיִם יְעַכְּבוּהוּ? אֵיהוּ עַד חָרָן אָזַל, כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק גִּיד הַנָּשֶׁה; וּקְרָא מוֹכִיחַ וַיֵּלֶךְ חָרָנָה; כִּי מְטָא לְחָרָן אָמַר, אִפְּשָׁר שֶׁעָבַרְתִּי עַל מָקוֹם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ אֲבוֹתַי וְלֹא הִתְפַּלַּלְתִּי בּוֹ? יְהַב דַּעְתֵּיהּ לְמֶהֱדַר וְחָזַר עַד בֵּית אֵל וְקָפְצָה לוֹ הָאָרֶץ. הַאי בֵּית אֵל לֹא הַסָּמוּךְ לָעַי אֶלָּא לִירוּשָׁלַיִם, וְעַל שֵׁם יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים קָרָאוּ בֵּית אֵל, וְהוּא הַר הַמּוֹרִיָּה שֶׁהִתְפַּלֵּל בּוֹ אַבְרָהָם, וְהוּא שָׂדֶה שֶׁהִתְפַּלֵּל בּוֹ יִצְחָק, כִּדְכְתִיב לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה; דְּהָכִי אָמְרִינַן בִּפְסָחִים ״אֶל הַר ד׳ וְאֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב״ — מַאי שְׁנָא יַעֲקֹב? אֶלָּא לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁקְּרָאוֹ הַר, דִּכְתִיב בְּהַר ד׳ יֵרָאֶה, וְלֹא כְּיִצְחָק שֶׁקְּרָאוֹ שָׂדֶה, דִּכְתִיב לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה, אֶלָּא כְּיַעֲקֹב שֶׁקְּרָאוֹ בַּיִת (עַ״כַּ פֵּרֵשׁ״י מְדֻיָּק):

מה נורא. תַּרְגּוּם מַה דְּחִילוּ אַתְרָא הָדֵין, דְּחִילוּ שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ סוּכְלָתָנוּ וּכְסוּ לְמַלְבָּשׁ:

וזה שער השמים. מְקוֹם תְּפִלָּה לַעֲלוֹת תְּפִלָּתָם הַשָּׁמַיְמָה. וּמִדְרָשׁוֹ, שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה:

י״ח **וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ׃**

י״ט **וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה׃**

כ׳ **וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ׃**

אם יהיה אלהים עמדי. אִם יִשְׁמֹר לִי הַבְטָחוֹת הַלָּלוּ שֶׁהִבְטִיחַנִי לִהְיוֹת עִמָּדִי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ:

ושמרני. כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ:

ונתן לי לחם לאכל. כְּמוֹ שֶׁאָמַר כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ, וְהַמְבַקֵּשׁ לֶחֶם הוּא קָרוּי נֶעֱזָב, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֵּשׁ לָחֶם (תהילים ל״ז):

כ״א **וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים׃**

ושבתי. כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי וַהֲשִׁבֹתִיךְ אֶל הָאֲדָמָה:

בשלום. שָׁלֵם מִן הַחֵטְא, שֶׁלֹּא אֶלְמַד מִדַּרְכֵי לָבָן:

והיה ה׳ לי לאלהים. שֶׁיָּחוּל שְׁמוֹ עָלַי מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, שֶׁלֹּא יִמָּצֵא פְּסוּל בְּזַרְעִי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ; וְהַבְטָחָה זוֹ הִבְטִיחַ לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ (בראשית י״ז:ז׳):

כ״ב **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃**

והאבן הזאת. כָּךְ תִּפְרֹשׁ רַ״ו זוֹ שֶׁל וְהָאֶבֶן: אִם תַּעֲשֶׂה לִי אֶת אֵלֶּה, אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת:

והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו׳. כְּתַרְגּוּמוֹ אֱהֵי פָּלַח עֲלָהּ קֻדָּם ה׳, וְכֵן עָשָׂה בְּשׁוּבוֹ מִפַּדַּן אֲרָם; כְּשֶׁאָמַר לוֹ קוּם עֲלֵה בֵּית אֵל (שם ל״ה י״ד) מַה נֶּאֱמַר שָׁם? וַיִּצֹּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה וַיִּסֶּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ:

פרק כ״ט

א׳ **וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְּנֵי־קֶדֶם׃**

וישא יעקב רגליו. מִשְׁנְתִּבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרָה טוֹבָה שֶׁהֻבְטַח בִּשְׁמִירָה נָשָׂא לִבּוֹ אֶת רַגְלָיו וְנַעֲשָׂה קַל לָלֶכֶת, כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּכְ״ר:

ב׳ **וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבְּאֵר הַהִוא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר׃**

ישקו העדרים. מַשְׁקִים הָרוֹעִים אֶת הָעֲדָרִים, וְהַמִּקְרָא דִּבֵּר בְּלָשׁוֹן קְצָרָה:

ג׳ **וְנֶאֶסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהֵשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר לִמְקֹמָהּ׃**

ונאספו. רְגִילִים הָיוּ לְהֵאָסֵף, לְפִי שֶׁהָיְתָה הָאֶבֶן גְּדוֹלָה:

וגללו. וְגוֹלְלִים, וְתַרְגּוּמוֹ וּמְגַנְּדְרִין, כָּל לְשׁוֹן הוֹוֶה מִשְׁתַּנֶּה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עָתִיד וּבִלְשׁוֹן עָבָר, לְפִי שֶׁכָּל דָּבָר הַהוֹוֶה תָּמִיד כְּבָר הָיָה וְעָתִיד לִהְיוֹת:

והשיבו. תַּרְגּוּמוֹ וּמְתִיבִין:

ד׳ וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנוּ:

ה׳ וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲיְדַעְתֶּם אֶת לָבָן בֶּן נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ:

ו׳ וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן:

באה עם הצאן. הַשַּׁעַם בָּאָל״ף וְתַרְגּוּמוֹ אָתְיָא; וְרָחֵל בָּאָה – הַשַּׁעַם לְמַעְלָה בַּבֵּי״ת וְתַרְגּוּמוֹ אַתָת; הָרִאשׁוֹן לְשׁוֹן עוֹשֶׂה וְהַשֵּׁנִי לְשׁוֹן עָשְׂתָה:

ז׳ וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה הַשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ:

הן עוד היום גדול. לְפִי שֶׁרָאָה אוֹתָם רוֹבְצִים, כַּסָּבוּר שֶׁרוֹצִים לֶאֱסֹף הַמִּקְנֶה הַבַּיְתָה וְלֹא יִרְעוּ עוֹד, אָמַר לָהֶן הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, כְּלוֹמַר אִם שְׂכִירִים אַתֶּם לֹא שְׁלַמְתֶּם פְּעֻלַּת הַיּוֹם, וְאִם הַבְּהֵמוֹת שֶׁלָּכֶם אַע״פְּ כֵן לֹא עֵת הֶאָסֵף הַמִּקְנֶה וְגוֹ׳ (בראשית רבה):

ח׳ וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן:

לא נוכל. לְהַשְׁקוֹת, לְפִי שֶׁהָאֶבֶן גְּדוֹלָה:

וגללו. זֶה מְתֻרְגָּם וִיגַנְּדְרוּן, לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן עָתִיד:

ט׳ עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל | בָּאָה עִם הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי רֹעָה הִוא:

י׳ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רָחֵל בַּת לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיַּשְׁקְ אֶת צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ:

ויגש יעקב ויגל. כְּמִי שֶׁמַּעֲבִיר אֶת הַפְּקָק מֵעַל פִּי צְלוֹחִית; לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁכֹּחוֹ גָּדוֹל (בראשית רבה):

י״א וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת קֹלוֹ וַיֵּבְךְ:

ויבך. לְפִי שֶׁצָּפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁאֵינָהּ נִכְנֶסֶת עִמּוֹ לִקְבוּרָה. דָּ״א לְפִי שֶׁבָּא בְּיָדַיִם רֵקָנִיּוֹת; אָמַר, אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבִי אַבָּא הָיוּ בְיָדָיו נְזָמִים וּצְמִידִים וּמַגְדָּנוֹת וַאֲנִי אֵין בְּיָדִי כְלוּם; לְפִי שֶׁרָדַף אֲלִיפַז בֶּן עֵשָׂו בְּמִצְוַת אָבִיו אַחֲרָיו לְהָרְגוֹ וְהִשִּׂיגוֹ, וּלְפִי שֶׁגָּדַל אֲלִיפַז בְּחֵיקוֹ שֶׁל יִצְחָק, מָשַׁךְ יָדָיו. אָמַר לוֹ מָה אֶעֱשֶׂה לַצַּוּוּי שֶׁל אַבָּא? אָמַר לוֹ יַעֲקֹב טֹל מַה שֶּׁבְּיָדַי, וְהֶעָנִי חָשׁוּב כַּמֵּת:

י״ב וַיַּגֶּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֶּד לְאָבִיהָ:

כי אחי אביה הוא. קָרוֹב לְאָבִיהָ, כְּמוֹ אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ. וּמִדְרָשׁוֹ, אִם לְרַמָּאוּת הוּא בָא, גַּם אֲנִי אָחִיו בְּרַמָּאוּת, וְאִם אָדָם כָּשֵׁר הוּא, גַּם אֲנִי בֶּן רִבְקָה אֲחוֹתוֹ הַכְּשֵׁרָה:

ותגד לאביה. לְפִי שֶׁאִמָּהּ מֵתָה, וְלֹא הָיָה לָהּ לְהַגִּיד אֶלָּא לוֹ (בראשית רבה):

י״ג וַיְהִי כִשְׁמֹעַ לָבָן אֶת שֵׁמַע | יַעֲקֹב בֶּן אֲחֹתוֹ וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֵּק לוֹ וַיְנַשֵּׁק לוֹ וַיְבִיאֵהוּ אֶל בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

וירץ לקראתו. כַּסָּבוּר מָמוֹן הוּא טָעוּן, שֶׁהֲרֵי עֶבֶד הַבַּיִת בָּא לְכָאן בַּעֲשָׂרָה גְּמַלִּים טְעוּנִים:

ויחבק. כְּשֶׁלֹּא רָאָה עִמּוֹ כְלוּם, אָמַר שֶׁמָּא זְהוּבִים הֵבִיא וְהִנָּם בְּחֵיקוֹ:

וינשק לו. אָמַר שֶׁמָּא מַרְגָּלִיּוֹת הֵבִיא וְהֵם בְּפִיו, בְּ״רַ:

ויספר ללבן. שֶׁלֹּא בָא אֶלָּא מִתּוֹךְ אֹנֶס אָחִיו, וְשֻׁנְּטָלוּ מָמוֹנוֹ מִמֶּנּוּ:

י״ד וַיֹּ֥אמֶר לוֹ֙ לָבָ֔ן אַ֥ךְ עַצְמִ֖י וּבְשָׂרִ֣י אָ֑תָּה וַיֵּ֥שֶׁב עִמּ֖וֹ חֹ֥דֶשׁ יָמִֽים׃

אך עצמי ובשרי. מֵעַתָּה אֵין לִי לְאָסְפְּךָ הַבַּיְתָה, הוֹאִיל וְאֵין בְּיָדְךָ כְּלוּם, אֶלָּא מִפְּנֵי קִרְבָה אֲטַפֵּל בְּךָ חֹדֶשׁ יָמִים, וְכֵן עָשָׂה, וְאַף זוֹ לֹא לְחִנָּם, שֶׁהָיָה רוֹעֶה צֹאנוֹ׃

ט״ו וַיֹּ֥אמֶר לָבָ֖ן לְיַעֲקֹ֑ב הֲכִי־אָחִ֣י אַתָּ֔ה וַעֲבַדְתַּ֖נִי חִנָּ֑ם הַגִּ֥ידָה לִּ֖י מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּֽךָ׃

הכי אחי אתה. לְשׁוֹן תֵּמַהּ, וְכִי בִּשְׂכִיל שֶׁאָחִי אַתָּה תַּעַבְדֵנִי חִנָּם׃

ועבדתני. כְּמוֹ וְתַעַבְדֵנִי; וְכֵן כָּל תֵּבָה שֶׁהִיא לְשׁוֹן עָבָר הוֹסִיף וָי״ו בְּרֹאשָׁהּ, וְהִיא הוֹפֶכֶת הַתֵּבָה לְהַבָּא׃

ט״ז וּלְלָבָ֖ן שְׁתֵּ֣י בָנ֑וֹת שֵׁ֚ם הַגְּדֹלָ֣ה לֵאָ֔ה וְשֵׁ֥ם הַקְּטַנָּ֖ה רָחֵֽל׃

י״ז וְעֵינֵ֥י לֵאָ֖ה רַכּ֑וֹת וְרָחֵ֗ל הָיְתָ֥ה יְפַת־תֹּ֛אַר וִיפַ֥ת מַרְאֶֽה׃

רכות. שֶׁהָיְתָה סְבוּרָה לַעֲלוֹת בְּגוֹרָלוֹ שֶׁל עֵשָׂו וּבוֹכָה, שֶׁהָיוּ הַכֹּל אוֹמְרִים שְׁנֵי בָּנִים לְרִבְקָה וּשְׁתֵּי בָּנוֹת לְלָבָן, הַגְּדוֹלָה לַגָּדוֹל וְהַקְּטַנָּה לַקָּטָן (בבא בתרא קכ״ג)׃

תאר. הוּא צוּרַת הַפָּרְצוּף, לְשׁוֹן יְתָאֲרֵהוּ בַּשָּׂרֶד׃ (ישעיהו מ״ד, י״ג), קונ״פאש בלע״ז׃

מראה. הוּא זִיו קְלַסְתֵּר׃

י״ח וַיֶּ֥אֱהַ֛ב יַעֲקֹ֖ב אֶת־רָחֵ֑ל וַיֹּ֗אמֶר אֶֽעֱבָדְךָ֙ שֶׁ֣בַע שָׁנִ֔ים בְּרָחֵ֖ל בִּתְּךָ֥ הַקְּטַנָּֽה׃

אעבדך שבע שנים. הֵם יָמִים אֲחָדִים שֶׁאָמְרָה לוֹ אִמּוֹ וְיִשַּׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים (בראשית רבה); וְתַדַּע שֶׁכֵּן הוּא, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים (בראשית כ״ט)׃

ברחל בתך הקטנה. כָּל הַסִּימָנִים הַלָּלוּ לָמָּה? לְפִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא רַמַּאי, אָמַר לוֹ, אֶעֱבָדְךָ בְּרָחֵל, וְשָׁמָּא תֹּאמַר רָחֵל אֲחֶרֶת מִן הַשּׁוּק, תַּלְמוּד לוֹמַר בִּתְּךָ, וְשָׁמָּא תֹּאמַר אַחֲלִיף לְלֵאָה שְׁמָהּ וְאֶקְרָא שְׁמָהּ רָחֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר הַקְּטַנָּה; וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא הוֹעִיל, שֶׁהֲרֵי רִמָּהוּ׃

י״ט וַיֹּ֣אמֶר לָבָ֔ן טוֹ֥ב תִּתִּ֖י אֹתָ֣הּ לָ֑ךְ מִתִּתִּ֥י אֹתָ֖הּ לְאִ֣ישׁ אַחֵ֑ר שְׁבָ֖ה עִמָּדִֽי׃

כ׳ וַיַּעֲבֹ֥ד יַעֲקֹ֖ב בְּרָחֵ֑ל שֶׁ֣בַע שָׁנִ֔ים וַיִּהְי֥וּ בְעֵינָ֖יו כְּיָמִ֣ים אֲחָדִ֑ים בְּאַהֲבָתֽוֹ אֹתָֽהּ׃

כ״א וַיֹּ֥אמֶר יַעֲקֹ֖ב אֶל־לָבָ֑ן הָבָ֤ה אֶת־אִשְׁתִּי֙ כִּ֣י מָלְא֣וּ יָמַ֔י וְאָבוֹאָ֖ה אֵלֶ֥יהָ׃

מלאו ימי. שֶׁאָמְרָה לִי אִמִּי, וְעוֹד מָלְאוּ יָמַי, שֶׁהֲרֵי אֲנִי בֶּן פ״ד שָׁנָה וְאִימָתַי אַעֲמִיד י״ב שְׁבָטִים? וְזֶהוּ שֶׁאָמַר וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ, וְהַלֹּא כַּל שֶׁבַּקַּלִּים אֵינוֹ אוֹמֵר כֵּן? אֶלָּא לְהוֹלִיד תּוֹלָדוֹת אָמַר כֵּן׃

כ״ב וַיֶּאֱסֹ֥ף לָבָ֖ן אֶת־כָּל־אַנְשֵׁ֣י הַמָּק֑וֹם וַיַּ֖עַשׂ מִשְׁתֶּֽה׃

כ״ג וַיְהִ֣י בָעֶ֔רֶב וַיִּקַּ֖ח אֶת־לֵאָ֣ה בִתּ֑וֹ וַיָּבֵ֥א אֹתָ֖הּ אֵלָ֑יו וַיָּבֹ֥א אֵלֶ֖יהָ׃

כ״ד וַיִּתֵּ֤ן לָבָן֙ לָ֣הּ אֶת־זִלְפָּ֣ה שִׁפְחָת֔וֹ לְלֵאָ֥ה בִתּ֖וֹ שִׁפְחָֽה׃

כ״ה וַיְהִ֣י בַבֹּ֔קֶר וְהִנֵּה־הִ֖וא לֵאָ֑ה וַיֹּ֣אמֶר אֶל־לָבָ֗ן מַה־זֹּ֤את עָשִׂ֙יתָ֙ לִ֔י הֲלֹ֥א בְרָחֵ֖ל עָבַ֣דְתִּי עִמָּ֑ךְ וְלָמָ֥ה רִמִּיתָֽנִי׃

ויהי בבקר והנה היא לאה. אֲבָל בַּלַּיְלָה לֹא הָיְתָה לֵאָה, לְפִי שֶׁמָּסַר יַעֲקֹב סִימָנִים לְרָחֵל, וּכְשֶׁרָאֲתָה רָחֵל שֶׁמַּכְנִיסִין לוֹ לֵאָה אָמְרָה: עַכְשָׁו תִּכָּלֵם אֲחוֹתִי, עָמְדָה וּמָסְרָה לָהּ אוֹתָן סִימָנִים (מגילה י״ג)׃

כ״ו וַיֹּ֣אמֶר לָבָ֔ן לֹא־יֵעָשֶׂ֥ה כֵ֖ן בִּמְקוֹמֵ֑נוּ לָתֵ֥ת הַצְּעִירָ֖ה לִפְנֵ֥י הַבְּכִירָֽה׃

כ״ז מַלֵּ֣א שְׁבֻ֣עַ זֹ֔את וְנִתְּנָ֥ה לְךָ֖ גַּם־אֶת־זֹ֑את בַּעֲבֹדָ֣ה אֲשֶׁר־תַּעֲבֹ֣ד עִמָּדִ֔י ע֖וֹד שֶׁ֣בַע־שָׁנִ֥ים אֲחֵרֽוֹת׃

מלא שבע זאת. דָּבוּק הוּא, שֶׁהֲרֵי נָקוּד בַּחֲטָף, שָׁבוּעַ שֶׁל זֹאת, וְהֵן שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, בְּתַלְמוּד יְרוּשׁ׳ בְּמוֹעֵד קָטָן (וְאֵ״א לוֹמַר שָׁבוּעַ מַמָּשׁ, שֶׁאִם כֵּן הָיָה צָרִיךְ לְהִנָּקֵד בְּפַתָּח הַשִּׁי״ן; וְעוֹד שֶׁשָּׁבוּעַ לְשׁוֹן זָכָר, כְּדִכְתִיב שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת תִּסְפָּר לָךְ, לְפִיכָךְ אֵין מַשְׁמַע שָׁבוּעַ אֶלָּא שִׁבְעָה, שטיי״נא בְּלַעַז):

ונתנה לך. לְשׁוֹן רַבִּים, כְּמוֹ נֵרָדָה וְנָבְלָה וְנִשְׁרְפָה (בראשית י״א), אַף זֶה לְשׁוֹן וְנִתֵּן:

גם את זאת. מִיָּד לְאַחַר שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, וְתַעֲבֹד לְאַחַר נִשּׂוּאֶיהָ:

כ״ח וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב־כֵּן וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה:

כ״ט וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה:

ל׳ וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת:

עוד שבע שנים אחרות. אֲחֵרוֹת הִקִּישָׁן לָרִאשׁוֹנוֹת, מָה רִאשׁוֹנוֹת בֶּאֱמוּנָה אַף הָאַחֲרוֹנוֹת בֶּאֱמוּנָה, וְאַע״פ שֶׁבְּרַמָּאוּת בָּא עָלָיו (בראשית רבה):

ל״א וַיַּרְא יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה:

ל״ב וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבַנִי אִישִׁי:

(**ותקרא שמו ראובן** רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ, אָמְרָה רְאוּ מַה בֵּין בְּנֵי לְבֶן חָמִי שֶׁמָּכַר הַבְּכוֹרָה לְיַעֲקֹב, וְזֶה לֹא מְכָרָהּ לְיוֹסֵף וְלֹא עָרְעֵר עָלָיו, וְלֹא עוֹד שֶׁלֹּא עָרְעֵר עָלָיו אֶלָּא שֶׁבִּקֵּשׁ לְהוֹצִיאוֹ מִן הַבּוֹר) (ברכות ז׳):

ל״ג וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן־לִי גַּם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:

ל״ד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עַתָּה הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי:

הפעם ילוה אישי. לְפִי שֶׁהָאֻמָּהוֹת נְבִיאוֹת הָיוּ, וְיוֹדְעוֹת שֶׁי״ב שְׁבָטִים יוֹצְאִים מִיַּעֲקֹב וְד׳ נָשִׁים יְשָׁא, אָמְרָה, מֵעַתָּה אֵין לוֹ פִּתְחוֹן פֶּה עָלַי, שֶׁהֲרֵי נָטַלְתִּי כָּל חֶלְקִי בַּבָּנִים (ברבות ס׳):

על כן. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ עַל כֵּן מְרֻבֶּה בְּאַכְלוֹסִין, חוּץ מִלֵּוִי שֶׁהָאָרוֹן הָיָה מְכַלֶּה בָּהֶם:

קרא שמו לוי. בְּכֻלָּם כְּתִיב וַתִּקְרָא, וְזֶה כָּתַב בּוֹ קָרָא, וְיֵשׁ מ״אּ בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים רַבָּה שֶׁשָּׁלַח הַקָּבָ״ה גַּבְרִיאֵל וְהֶבִיאוֹ לְפָנָיו וְקָרָא לוֹ שֵׁם זֶה, וְנָתַן לוֹ כ״ד מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה, וְעַל שֵׁם שֶׁלִּוָּהוּ בְּמַתָּנוֹת קָרָאוֹ לֵוִי:

ל״ה וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת:

הפעם אודה. שֶׁנָּטַלְתִּי יוֹתֵר מֵחֶלְקִי, מֵעַתָּה יֵשׁ לִי לְהוֹדוֹת:

פרק ל׳

א׳ וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הָבָה־לִי בָנִים וְאִם־אַיִן מֵתָה אָנֹכִי:

ותקנא רחל באחותה. קִנְאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ הַטּוֹבִים, אָמְרָה אִלּוּלֵי שֶׁצַּדְּקָה מִמֶּנִּי לֹא זָכְתָה לְבָנִים (בראשית רבה):

הבה לי. וְכִי כָּךְ עֲשָׂה אָבִיךְ לְאִמֵּךְ? וְהֲלֹא הִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ:

מתה אנכי. מִכָּאן לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים שֶׁחֲשׁוּב כַּמֵּת (בראשית רבה):

ב׳ וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי־בָטֶן:

התחת. וְכִי בִּמְקוֹמוֹ אָנִי?

אשר מנע ממך. אַתְּ אוֹמֶרֶת שֶׁאֶעֱשֶׂה כְאַבָּא, אֲנִי אֵינִי כְּאַבָּא, אַבָּא לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים, אֲנִי יֵשׁ לִי בָּנִים; מִמֵּךְ מָנַע וְלֹא מִמֶּנִּי:

ג׳ וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וְתֵלֶד עַל־בִּרְכַּי וְאִבָּנֶה גַּם־אָנֹכִי מִמֶּנָּה:

על ברכי. כְּתַרְגּוּמוֹ וַאֲנָא אֲרַבֵּי׃

ואבנה גם אנכי. מַהוּ גַּם? אָמְרָה לוֹ זְקֵנְךָ אַבְרָהָם הָיוּ לוֹ בָּנִים מֵהָגָר וְחָגַר מָתְנָיו כְּנֶגֶד שָׂרָה, אָמַר לָהּ זְקֵנָתִי הִכְנִיסָה צָרָתָהּ לְבֵיתָהּ, אָמְרָה לוֹ אִם הַדָּבָר הַזֶּה מְעַכֵּב, הִנֵּה אָמָתִי׃

ואבנה גם אנכי. כְּשָׂרָה׃

ד׳ וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב׃

ה׳ וַתַּהַר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן׃

ו׳ וַתֹּאמֶר רָחֵל דָּנַנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי וַיִּתֶּן־לִי בֵּן עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ דָּן׃

דנני אלהים. דָּנַנִי וְחִיְּבַנִי וְזִכַּנִי (בראשית רבה)׃

ז׳ וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃

ח׳ וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים | נִפְתַּלְתִּי עִם־אֲחֹתִי גַּם־יָכֹלְתִּי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי׃

נפתולי אלהים. מְנַחֵם בֶּן סָרוּק פִּרְשׁוֹ בְּמַחְבֶּרֶת צָמִיד פָּתִיל, חִבּוּרִים מֵאֵת הַמָּקוֹם נִתְחַבַּרְתִּי עִם אֲחוֹתִי לִזְכוֹת לְבָנִים. וַאֲנִי מְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן עִקֹּשׁ וּפְתַלְתֹּל (דברים ל״ב) – נִתְעַקַּשְׁתִּי וְהִפְצַרְתִּי פְּצִירוֹת וְנַפְתּוּלִים הַרְבֵּה לַמָּקוֹם, לִהְיוֹת שָׁוָה לַאֲחוֹתִי׃

גם יכלתי. הִסְכִּים עַל יָדִי; וְאַנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן תְּפִלָּה, כְּמוֹ נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִתְפַּלְתִּי בַּקָּשׁוֹת הַחֲבִיבוֹת לְפָנָיו; נִתְקַבַּלְתִּי, וְנֶעֱתַרְתִּי כַּאֲחוֹתִי׃

נפתלתי. נִתְקַבְּלָה תְּפִלָּתִי, וּמ״א יֵשׁ רַבִּים בְּלָשׁוֹן נוֹטָרִיקוֹן׃

ט׳ וַתֵּרֶא לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלֶּדֶת וַתִּקַּח אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה׃

י׳ וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֵּן׃

ותלד זלפה. בְּכֻלָּן נֶאֱמַר הֵרָיוֹן חוּץ מִזִּלְפָּה, לְפִי שֶׁהָיְתָה בַּחוּרָה מִכֻּלָּן וְתִינֹקֶת בְּשָׁנִים וְאֵין הֵרָיוֹן נִכָּר בָּהּ; וּכְדֵי לְרַמּוֹת לְיַעֲקֹב, נִתָּנָה לָבָן לְלֵאָה, שֶׁלֹּא יָבִין שֶׁמַּכְנִיסִין לוֹ אֶת לֵאָה, שֶׁכָּךְ מִנְהָג לִתֵּן שִׁפְחָה הַגְּדוֹלָה לַגְּדוֹלָה וּקְטַנָּה לַקְּטַנָּה׃

י״א וַתֹּאמֶר לֵאָה (בגד) [בָּא גָד] וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גָּד׃

בא גד. בָּא מַזָּל טוֹב, כְּמוֹ גַּד גַּדִּי וְסָנוּק לָא (שבת ס״ז), וְדוֹמֶה לוֹ הַעֲרִכִים לַגַּד שֻׁלְחָן (ישעיהו ס״ה), וּמ״א שֶׁנּוֹלַד מָהוּל, כְּמוֹ גְּדוּ אֵילָנָא (דניאל ד׳), וְלֹא יָדַעְתִּי עַל מָה נִכְתְּבָה תֵּבָה אַחַת; דְּ״א לָמָּה נִקְרֵאת תֵּבָה אַחַת בָּנָד, כְּמוֹ בְּגַדְתָּ בִּי, כְּשֶׁבָּאתָ אֵל שִׁפְחָתִי, כְּאִישׁ שֶׁבָּגַד בְּאִשָּׁת נְעוּרִים׃

י״ב וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃

י״ג וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאָשְׁרִי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָשֵׁר׃

י״ד וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לֵאָה תְּנִי־נָא לִי מִדּוּדָאֵי בְּנֵךְ׃

בימי קציר חטים. לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל שְׁבָטִים; שְׁעַת הַקָּצִיר הָיָה וְלֹא פָּשַׁט יָדוֹ בַּגָּזֵל לְהָבִיא חִטִּים וּשְׂעוֹרִים, אֶלָּא דְּבַר הַהֶפְקֵר, שֶׁאֵין אָדָם מַקְפִּיד בּוֹ׃

דודאים. סִיגְלִי, עֵשֶׂב הוּא (סנהדרין צ״ט), וּבִלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל יַסְמִי״ן׃

ט״ו וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחַת גַּם אֶת־דוּדָאֵי בְנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאֵי בְנֵךְ׃

ולקחת גם את דודאי בני. בִּתְמִיהָה, וְלַעֲשׂוֹת עוֹד זֹאת לִקַּח גַּם אֶת דּוּדָאֵי בְּנִי; וְתַרְגּוּמוֹ וּלְמֵיסַב׃

לכן ישכב עמך הלילה. שֶׁלִּי הָיְתָה שְׁכִיבַת לַיְלָה זוֹ, וַאֲנִי נוֹתְנָהּ לָךְ תַּחַת דּוּדָאֵי בְנֵךְ, וּלְפִי שֶׁזִּלְזְלָה בְּמִשְׁכַּב הַצַּדִּיק לֹא זָכְתָה לְהִקָּבֵר עִמּוֹ (נדה ל״א)׃

ט״ז וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךְ בְּדוּדָאֵי בְנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא׃

שכר שכרתיך. נָתַתִּי לָרָחֵל שְׂכָרָהּ:

בלילה הוא. הַקָּבָ"ה סִיְּעוֹ, שֶׁיָּצָא מִשָּׁם יִשָּׂשכָר (בראשית רבה):

י"ז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי:

וישמע אלהים אל לאה. שֶׁהָיְתָה מִתְאַוָּה וּמִתְגָּרֶת לְהַרְבּוֹת שְׁבָטִים:

י"ח וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר:

י"ט וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב:

כ' וַתֹּאמֶר לֵאָה זְבָדַנִי אֱלֹהִים | אֹתִי טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלוּן:

זבד טוב. כְּתַרְגּוּמוֹ:

יזבלני. לְ' בֵּית זְבֻל (מלכים א ח' י"ג), הירבריי"א בְּלַעַז, בֵּית מָדוֹר, מֵעַתָּה לֹא תִהֵא עִקַּר דִּירָתוֹ אֶלָּא עִמִּי שֶׁיֵּשׁ לִי בָּנִים כְּנֶגֶד כָּל נָשָׁיו:

כ"א וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה:

דינה. פָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁדָּנָה לְאָה דִּין בְּעַצְמָהּ, אִם זֶה זָכָר לֹא תְּהֵא רָחֵל אֲחוֹתִי כְּאַחַת הַשִּׁפְחוֹת, וְהִתְפַּלְּלָה עָלָיו וְנֶהְפַּךְ לִנְקֵבָה (ברכות ס'):

כ"ב וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ:

ויזכור אלהים את רחל. זָכַר לָהּ שֶׁמְּסָרָה סִימָנֶיהָ לַאֲחוֹתָהּ וְשֶׁהָיְתָה מְצֻרָה שֶׁמָּא תַּעֲלֶה בְּגוֹרָלוֹ שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁמָּא יִגְרָשֶׁנָּה יַעֲקֹב לְפִי שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים, וְאַף עֵשָׂו הָרָשָׁע כְּךְ עָלָה בְּלִבּוֹ כְּשֶׁשָּׁמַע שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים; הוּא שֶׁיִּסֵּד הַפַּיִט הָאֲדוֹמוֹן כְּבָט שֶׁלֹּא חָלָה, צָבָה לְקַחְתָּהּ לוֹ וְנִתְבָּהֲלָה:

כ"ג וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת־חֶרְפָּתִי:

אסף. הִכְנִיסָהּ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא תֵּרָאֶה, וְכֵן אֶסֹּף חֶרְפָּתֵנוּ (ישעיהו ד'), וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה (שמות ט'), אָסְפוּ נָגְהָם (יואל ד'), וְיֵרֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף (ישעיהו ס') — לֹא יִטָּמֵן:

חרפתי. שֶׁהָיִיתִי לְחֶרְפָּה שֶׁאֲנִי עֲקָרָה וְהָיוּ אוֹמְרִים עָלַי שֶׁאֶעֱלֶה לְחֶלְקוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָרָשָׁע. וְאַגָּדָה: כָּל זְמַן שֶׁאֵין לָאִשָּׁה בֵּן, אֵין לָהּ בְּמִי לְתְלוֹת סִרְחוֹנָהּ, מְשֻׁיֶּשׁ לָהּ בֵּן תּוֹלָה בוֹ: מִי שִׁבֵּר כְּלִי זֶה? בְּנֵךְ. מִי אָכַל תְּאֵנִים אֵלּוּ? בְּנֵךְ:

כ"ד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר:

יסף ה' לי בן אחר. יוֹדַעַת הָיְתָה בִּנְבוּאָה שֶׁאֵין יַעֲקֹב עָתִיד לְהַעֲמִיד אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים, אָמְרָה יְהִי רָצוֹן שֶׁאוֹתוֹ שֶׁהוּא עָתִיד לְהַעֲמִיד יְהֵא מִמֶּנִּי, לְכָךְ לֹא נִתְפַּלְּלָה אֶלָּא עַל בֵּן אַחֵר:

כ"ה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי:

כאשר ילדה רחל את יוסף. מִשֶּׁנּוֹלַד שְׂטָנוֹ שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ (עובדיה א'), אֵשׁ בְּלֹא לֶהָבָה אֵינוֹ שׁוֹלֵט לְמֶרְחוֹק, מִשֶּׁנּוֹלַד יוֹסֵף בָּטַח יַעֲקֹב בְּהַקָּבָ"ה וְרָצָה לָשׁוּב:

כ"ו תְּנָה אֶת־נָשַׁי וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָהֶן וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבֹדָתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:

תנה את נשי וגו'. אֵינִי רוֹצֶה לָצֵאת כִּי אִם בִּרְשׁוּת:

כ"ז וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ:

נחשתי. מְנַחֵשׁ הָיָה, נִסִּיתִי בִּנְחוּשׁ שֶׁלִּי שֶׁעַל יָדְךָ בָּאָה לִי בְּרָכָה; כְּשֶׁבָּאתָ לְכָאן לֹא הָיוּ לִי בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן (בראשית כ"ט:ו'), אֶפְשַׁר יֵשׁ לוֹ בָּנִים וְהוּא שׁוֹלֵחַ בִּתּוֹ אֵצֶל הָרוֹעִים? עַכְשָׁיו הָיוּ לוֹ בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי בְּנֵי לָבָן (שם ל"א):

כ"ח וַיֹּאמֶר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה:

נקבה. כְּתַרְגּוּמוֹ פָּרֵשׁ אַגְרָךְ׃

כ״ט **וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי׃**

ואת אשר היה מקנך אתי. אֶת חֶשְׁבּוֹן מְעוּט מִקְנְךָ שֶׁבָּא לְיָדִי מִתְּחִלָּה, כַּמָּה הָיוּ׃

ל׳ **כִּי מְעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ לְרַגְלָי וְעַתָּה מָתַי אֶעֱשֶׂה גַּם־אָנֹכִי לְבֵיתִי׃**

לרגלי. עִם רַגְלִי, בְּשִׁבְיל בִּיאַת רַגְלִי בָּאת אֶצְלְךָ הַבְּרָכָה, כְּמוֹ הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלָיִךְ (שמות י״א), לָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלָי (שופטים ח׳) – הַבָּאִים עִמִּי׃

גם אנכי לביתי. לְצֹרֶךְ בֵּיתִי; עַכְשָׁו אֵין עוֹשִׂין לְצָרְכִּי אֶלָּא בָּנַי וְצָרִיךְ אֲנִי לִהְיוֹת עוֹשֶׂה גַּם אֲנִי עִמָּהֶם לְסָמְכָן, וְזֶהוּ גַּם׃

ל״א **וַיֹּאמֶר מֶה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אָשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר׃**

ל״ב **אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם כָּל־שֶׂה | נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד בָּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי׃**

נקד. מְנֻמָּר בַּחֲבַרְבּוּרוֹת דַּקּוֹת כְּמוֹ נְקֻדּוֹת, פִּיונטור״א בְּלַעַז׃

וטלוא. לְשׁוֹן טְלָאִים – חֲבַרְבּוּרוֹת רְחָבוֹת׃

חום. שָׁחוּם, דּוֹמֶה לָאָדֹם, רו״ש בְּלַעַז; לְשׁוֹן מִשְׁנָה שַׁחֲמָתִית וְנִמְצֵאת לְבָנָה, לְעִנְיַן הַתְּבוּאָה׃

והיה שכרי. אוֹתָן שֶׁיִּוָּלְדוּ מִכָּאן וּלְהַבָּא נְקֻדִּים וּטְלוּאִים בָּעִזִּים וּשְׁחוּמִים בַּכְּשָׂבִים, יִהְיוּ שֶׁלִּי, וְאוֹתָן שֶׁיִּשָּׁנְן עַכְשָׁו, הַפְרֵשׁ מֵהֶם וְהַפְקִידֵם בְּיַד בָּנֶיךָ, שֶׁלֹּא תֹאמַר לִי עַל הַנּוֹלָדִים מֵעַתָּה אֵלּוּ הָיוּ שָׁם מִתְּחִלָּה, וְעוֹד, שֶׁלֹּא תֹאמַר לִי, עַל יְדֵי הַזְּכָרִים שֶׁהֵן נְקֻדִּים וּטְלוּאִים תִּלָּדְנָה הַנְּקֵבוֹת דַּגְמָתָן מִכָּאן וָאֵילָךְ׃

ל״ג **וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינֶנּוּ נָקֹד וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי׃**

וענתה בי וגו׳. אִם תַּחְשְׁדֵנִי שֶׁאֲנִי נוֹטֵל מִשֶּׁלְךָ כְּלוּם, תַּעֲנֶה בִּי צִדְקָתִי כִּי תָּבֹא צִדְקָתִי וְתָעִיד עַל שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ, שֶׁלֹּא תִמְצָא בְּעֶדְרִי כִּי אִם נְקֻדִּים וּטְלוּאִים, וְכָל שֶׁתִּמְצָא בָּהֶן שֶׁאֵינוֹ נָקֹד אוֹ טָלוּא אוֹ חוּם, בְּיָדוּעַ שֶׁגְּנַבְתִּיו לְךָ וּבִגְנֵבָה הוּא שָׁרוּי אֶצְלִי׃

ל״ד **וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ׃**

הן. לְ׳ קַבָּלַת דְּבָרִים׃

לו יהי כדברך. הַלְוַאי שֶׁתַּתְפֹּץ בְּכָךְ׃

ל״ה **וַיָּסַר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתְּיָשִׁים הָעֲקֻדִּים וְהַטְלָאִים וְאֵת כָּל־הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְלָאֹת כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חוּם בַּכְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו׃**

ויסר. לָבָן **ביום ההוא**׃

את התישים. עִזִּים זְכָרִים׃

כל אשר לבן בו. כָּל אֲשֶׁר הָיְתָה בּוֹ חֲבַרְבּוּרִית לְבָנָה׃

ויתן. לָבָן **ביד בניו**׃

ל״ו **וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רֹעֶה אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרֹת׃**

הנותרות. הָרְעוּעוֹת שֶׁבָּהֶן, הַחוֹלוֹת וְהָעֲקָרוֹת שֶׁאֵינָן אֶלָּא שִׁירַיִם, אוֹתָן מָסַר לוֹ׃

ל״ז **וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמוֹן וַיְפַצֵּל בָּהֶן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת׃**

מקל לבנה. עֵץ הוּא, וּשְׁמוֹ לִבְנָה, כְּמוֹ דְתֵימָא תַּחַת אַלּוֹן וְלִבְנָה (הושע ד׳), וְאוֹמֵר אֲנִי הוּא שֶׁקּוֹרִין טרינבל״א בְּלַעַז״ז, שֶׁהוּא לָבָן׃

לח. כְּשֶׁהוּא רָטֹב׃

לוז. וְעוֹד לָקַח מַקֵּל לוּז, עֵץ שֶׁגְּדֵלִין בּוֹ אֱגוֹזִים דַּקִּים, קולדו״י בְּלַעַז׃

וערמון. קשטני״ר בְּלַעַז׃

פצלות. קְלוּפִים קְלוּפִים, שֶׁהָיָה עוֹשֵׂהוּ מְנֻמָּר:

מחשוף הלבן. גִּלּוּי לֶבֶן שֶׁל מַקֵּל, כְּשֶׁהָיָה קוֹלְפוֹ הָיָה נִרְאֶה וְנִגְלֶה לֶבֶן שֶׁלּוֹ בַּמָּקוֹם הַמָּקֻלּוּף:

ל״ח **וַיַּצֵּג אֶת־הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרָהָטִים בִּשְׁקָתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאנָה הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיֵּחַמְנָה בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת:**

ויצג. תַּרְגּוּמוֹ וְדָעִין, לְשׁוֹן תְּחִיבָה וּנְעִיצָה הוּא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּתַּלְמוּד דָּצָה וּשְׁלָפָה, דָּץ בִּיהּ מִידֵי, דָּצָה כְּמוֹ דְעָצָה, אֶלָּא שֶׁמְּקַצֵּר אֶת לְשׁוֹנוֹ:

ברהטים. בְּמְרוּצוֹת הַמַּיִם, בַּבְּרֵכוֹת הָעֲשׂוּיוֹת בָּאָרֶץ לְהַשְׁקוֹת שָׁם הַצֹּאן:

אשר תבאן וגו׳. בָּרָהָטִים אֲשֶׁר תָּבֹאנָה הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת שָׁם הִצִּיג הַמַּקְלוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן:

ויחמנה. הַבְּהֵמָה רוֹאָה אֶת הַמַּקְלוֹת וְהִיא נִרְתַּעַת לַאֲחוֹרֶיהָ וְהַזָּכָר רוֹבְעָהּ וְיוֹלֶדֶת כֵּיוֹצֵא בוֹ. רַבִּי הוֹשַׁעְיָה אוֹמֵר, הַמַּיִם נַעֲשִׂין זֶרַע בִּמְעֵיהֶן וְלֹא הָיוּ צְרִיכוֹת לְזָכָר, וְזֶהוּ וַיֵּחַמְנָה וְגוֹ׳ (בראשית רבה):

ל״ט **וַיֵּחַמּוּ הַצֹּאן אֶל־הַמַּקְלוֹת וַתֵּלַדְן הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלָאִים:**

אל המקלות. אֶל מַרְאוֹת הַמַּקְלוֹת:

עקדים. מְשֻׁנִּים בְּמָקוֹם עֲקִידָתָם, הֵם קַרְסֻלֵּי יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם:

מ׳ **וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד וְכָל־חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת־לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן לָבָן:**

והכשבים הפריד יעקב. הַנּוֹלָדִים עֲקוּדִים נְקֻדִּים הִבְדִּיל וְהִפְרִישׁ לְעַצְמָן וְעָשָׂה אוֹתָן עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ, וְהוֹלִיךְ אוֹתוֹ הָעֵדֶר לִפְנֵי הַצֹּאן, וּפְנֵי הַצֹּאן הַהוֹלְכִים אַחֲרֵיהֶם צוֹפוֹת אֲלֵיהֶם; וְזֶהוּ שֶׁאָמַר וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל עָקֹד, שֶׁהָיוּ פְּנֵי הַצֹּאן אֶל הָעֲקוּדִים, וְאֶל כָּל חוּם שֶׁמָּצָא בְּצֹאן לָבָן:

וישת לו עדרים. כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי:

מ״א **וְהָיָה בְּכָל־יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרָהָטִים לְיַחֲמֵנָּה בַּמַּקְלוֹת:**

המקשרות. כְּתַרְגּוּמוֹ הַבַּכִּירוֹת, וְאֵין לִי עֵד בַּמִּקְרָא; וּמְנֻחָם חִבְּרוֹ עִם אַחִיתֹפֶל בַּקֹּשְׁרִים (שמואל ב ט״ו), וַיְהִי הַקֶּשֶׁר אַמִּץ (שם), אוֹתָן הַמִּתְקַשְּׁרוֹת יַחַד לְמַהֵר עִבּוּרָן:

מ״ב **וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים וְהָיָה הָעֲטֻפִים לְלָבָן וְהַקְּשָׁרִים לְיַעֲקֹב:**

ובהעטיף. לְשׁוֹן אַחוֹר, כְּתַרְגּוּמוֹ וּבְלַקֵּישׁוּת. וּמְנֻחָם חִבְּרוֹ עִם הַמַּחֲלָצוֹת וְהַמַּעֲטָפוֹת (ישעיהו ג׳), לְשׁוֹן עֲטִיפַת כְּסוּת, כְּלוֹמַר מִתְעַטְּפוֹת בְּעוֹרָן וְצַמְרָן וְאֵינָן מִתְאַוּוֹת לְהִתְיַחֵם עַ״י הַזְּכָרִים:

מ״ג **וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים:**

צאן רבות. פָּרוֹת וְרַבּוֹת מִשְׁאָר צֹאן:

ושפחות ועבדים. מוֹכֵר צֹאנוֹ בְּדָמִים יְקָרִים וְלוֹקֵחַ לוֹ כָּל אֵלֶּה:

פרק ל״א

א׳ **וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה:**

עשה. כָּנָס, כְּמוֹ וַיַּעַשׂ חַיִל וַיַּךְ אֶת עֲמָלֵק (שמואל א י״ד):

ב׳ **וַיַּרְא יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם:**

ג׳ **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ:**

שוב אל ארץ אבותיך. וְשָׁם **אהיה עמך**, אֲבָל בְּעוֹדְךָ מְחֻבָּר לַטָּמֵא אִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי עָלֶיךָ (בראשית רבה):

ד׳ **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל־צֹאנוֹ:**

ויקרא לרחל וללאה. לְרָחֵל תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ לְלֵאָה, שֶׁהִיא הָיְתָה עֲקֶרֶת הַבַּיִת שֶׁבִּשְׁבִילָהּ נִזְדַּוֵּג יַעֲקֹב עִם לָבָן, וְאַף בָּנֶיהָ שֶׁל לֵאָה מוֹדִים בַּדָּבָר, שֶׁהֲרֵי בִּעַז וּבֵית דִּינוֹ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה אוֹמְרִים כְּרָחֵל וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶם וְגוֹ' – הַקְדִּימוּ רָחֵל לְלֵאָה:

ה וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי אֶת־פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמֹל שִׁלְשֹׁם וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי:

ו וַאֲתֶּנָה יְדַעְתֶּן כִּי בְּכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֶן:

ז וַאֲבִיכֶן הֵתַל בִּי וְהֶחֱלִף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי:

עשרת מנים. אֵין מוֹנִים פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה:

מנים. לְשׁוֹן סְכוּם, כְּלַל הַחֶשְׁבּוֹן וְהֵן עֲשִׁירִיּוֹת; לְמַדְנוּ שֶׁהֶחֱלִיף תְּנָאוֹ ק' פְּעָמִים:

ח אִם־כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים:

ט וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי:

י וַיְהִי בְּעֵת יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים:

והנה העתדים. אַע"פ שֶׁהִבְדִּילָם לָבָן כֻּלָּם שֶׁלֹּא יִתְעַבְּרוּ הַצֹּאן דֶּגְמָתָן, הָיוּ הַמַּלְאָכִים מְבִיאִין אוֹתָן מֵעֵדֶר הַמָּסוּר בְּיַד בְּנֵי לָבָן לְעֵדֶר שֶׁבְּיַד יַעֲקֹב (בראשית רבה):

וברדים. כְּתַרְגּוּמוֹ וּפַצִּיחִין, פיישי"ר בְּלַעַ"ז, חוּט שֶׁל לָבָן מַקִּיף אֶת גּוּפוֹ סָבִיב, חֲבַרְבּוּרוֹת שֶׁלּוֹ פְּתוּחָה וּמְפֻלֶּשֶׁת מִזּוֹ אֶל זוֹ; וְאֵין לְהָבִיא עַד מִן הַמִּקְרָא:

י"א וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי:

י"ב וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָךְ:

י"ג אָנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ:

האל בית אל. כְּמוֹ אֵל בֵּית אֵל, הַה"א יְתֵרָה, וְדָרְךְ מִקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ כִּי אַתֶּם בָּאִים אֶל הָאָרֶץ כְּנַעַן (במדבר ל"ד):

משחת שם. לְ' רִבּוּי וּגְדֻלָּה כְּשֶׁנִּמְשָׁח לַמַּלְכוּת, כָּךְ וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ – לִהְיוֹת מְשׁוּחָה לְמִזְבֵּחַ:

אשר נדרת לי. וְצָרִיךְ אַתָּה לְשַׁלְּמוֹ, שֶׁאָמַרְתָּ יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים, שֶׁתַּקְרִיב שָׁם קָרְבָּנוֹת:

י"ד וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ:

העוד לנו. לָמָּה נֶעְגָּב עַל יָדְךָ מִלְּשׁוּב? כְּלוּם אָנוּ מְיַחֲלוֹת לִירֻשַׁ מִנְּכְסֵי אָבִינוּ כְּלוּם בֵּין הַזְּכָרִים:

ט"ו הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכוֹל אֶת־כַּסְפֵּנוּ:

הלא נכריות נחשבנו לו. אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁדָּרְךְ בְּנֵי אָדָם לָתֵת נְדוּנְיָה לִבְנוֹתֵיהֶן – בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין – נָהַג עִמָּנוּ כְּנָכְרִיּוֹת, כִּי מְכָרָנוּ לְךָ בִּשְׂכַר הַפְּעֻלָּה:

את כספנו. שֶׁעִכֵּב דְּמֵי שְׂכַר פְּעֻלָּתְךָ:

ט"ז כִּי כָל־הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה:

כי כל העשר. כִּי זֶה מְשֻׁמָּשׁ בִּלְשׁוֹן אֶלָּא; כְּלוֹמַר, מֹשֶׁל אָבִינוּ אֵין לָנוּ כְּלוּם, אֶלָּא מַה שֶּׁהִצִּיל הַקָּבָ"ה מֵאָבִינוּ שֶׁלָּנוּ הוּא:

הציל. לְשׁוֹן הִפְרִישׁ, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הַצָּלָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה, שֶׁמַּפְרִישׁוֹ מִן הָרָעָה וּמִן הָאוֹיֵב:

י"ז וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמַלִּים:

את בניו ואת נשיו. הִקְדִּים זְכָרִים לִנְקֵבוֹת, וְעָשׂוּ הִקְדִּים נְקֵבוֹת לִזְכָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּקְח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו וְגוֹמֵר:

י״ח וַיִּנְתַּ֗ג אֶת־כָּל־מִקְנֵ֙הוּ֙ וְאֶת־כָּל־רְכֻשׁ֔וֹ אֲשֶׁ֥ר רָכָ֖שׁ מִקְנֵ֣ה קִנְיָנ֑וֹ אֲשֶׁ֤ר רָכַשׁ֙ בְּפַדַּ֣ן אֲרָ֔ם לָב֕וֹא אֶל־יִצְחָ֖ק אָבִ֑יו אַ֥רְצָה כְּנָֽעַן׃

מקנה קנינו. מַה שֶּׁקָּנָה מִצֹּאנוֹ, עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וּגְמַלִּים וַחֲמוֹרִים׃

י״ט וְלָבָ֗ן הָלַךְ֙ לִגְזֹ֣ז אֶת־צֹאנ֔וֹ וַתִּגְנֹ֥ב רָחֵ֖ל אֶת־הַתְּרָפִ֥ים אֲשֶׁ֖ר לְאָבִֽיהָ׃

לגזוז את צאנו. שְׁנָתַן בְּיַד בָּנָיו דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב׃

ותגנב רחל את התרפים. לְהַפְרִישׁ אֶת אֲבִיהָ מֵעֲ״ז נִתְכַּוְּנָה (בראשית רבה)׃

כ׳ וַיִּגְנֹ֥ב יַעֲקֹ֛ב אֶת־לֵ֥ב לָבָ֖ן הָאֲרַמִּ֑י עַל־בְּלִי֙ הַגִּ֣יד ל֔וֹ כִּ֥י בֹרֵ֖חַ הֽוּא׃

כ״א וַיִּבְרַ֥ח הוּא֙ וְכָל־אֲשֶׁר־ל֔וֹ וַיָּ֖קָם וַיַּעֲבֹ֣ר אֶת־הַנָּהָ֑ר וַיָּ֥שֶׂם אֶת־פָּנָ֖יו הַ֥ר הַגִּלְעָֽד׃

כ״ב וַיֻּגַּ֥ד לְלָבָ֖ן בַּיּ֣וֹם הַשְּׁלִשִׁ֑י כִּ֥י בָרַ֖ח יַעֲקֹֽב׃

ביום השלישי. שֶׁהָרֵי דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָיָה בֵּינֵיהֶם׃

כ״ג וַיִּקַּ֥ח אֶת־אֶחָ֖יו עִמּ֑וֹ וַיִּרְדֹּ֥ף אַחֲרָ֛יו דֶּ֥רֶךְ שִׁבְעַ֖ת יָמִ֑ים וַיַּדְבֵּ֣ק אֹת֔וֹ בְּהַ֖ר הַגִּלְעָֽד׃

את אחיו. קְרוֹבָיו׃

דרך שבעת ימים. כָּל אוֹתָן ג׳ יָמִים שֶׁהָלַךְ הַמַּגִּיד לְהַגִּיד לְלָבָן הָלַךְ יַעֲקֹב לְדַרְכּוֹ, נִמְצָא, יַעֲקֹב רָחוֹק מִלָּבָן שִׁשָּׁה יָמִים, וּבַשְּׁבִיעִי הִשִּׂיגוֹ לָבָן. לְמַדְנוּ שֶׁכָּל מַה שֶּׁהָלַךְ יַעֲקֹב בְּשִׁבְעָה יָמִים הָלַךְ לָבָן בְּיוֹם אֶחָד (שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים, וְלֹא נֶאֱמַר וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו שִׁבְעַת יָמִים)׃

כ״ד וַיָּבֹ֤א אֱלֹהִים֙ אֶל־לָבָ֣ן הָאֲרַמִּ֔י בַּחֲלֹ֖ם הַלָּ֑יְלָה וַיֹּ֣אמֶר ל֔וֹ הִשָּׁמֶ֥ר לְךָ֖ פֶּן־תְּדַבֵּ֥ר עִם־יַעֲקֹ֖ב מִטּ֥וֹב עַד־רָֽע׃

מטוב עד רע. כָּל טוֹבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים רָעָה הִיא אֵצֶל הַצַּדִּיקִים (יבמות ק״ג)׃

כ״ה וַיַּשֵּׂ֣ג לָבָ֗ן אֶת־יַעֲקֹב֙ וְיַעֲקֹ֣ב תָּקַ֣ע אֶת־אָהֳל֔וֹ בָּהָ֖ר וְלָבָ֣ן תָּקַ֑ע אֶת־אֶחָ֖יו בְּהַ֥ר הַגִּלְעָֽד׃

כ״ו וַיֹּ֣אמֶר לָבָ֔ן לְיַעֲקֹ֖ב מֶ֣ה עָשִׂ֑יתָ וַתִּגְנֹ֥ב אֶת־לְבָבִ֖י וַתְּנַהֵ֣ג אֶת־בְּנֹתַ֑י כִּשְׁבֻיֹ֖ת חָֽרֶב׃

כשביות חרב. כָּל חַיִל הַבָּא לַמִּלְחָמָה קָרוּי חֶרֶב׃

כ״ז לָ֣מָּה נַחְבֵּ֗אתָ לִבְרֹחַ֙ וַתִּגְנֹ֣ב אֹתִ֔י וְלֹא־הִגַּ֥דְתָּ לִּ֖י וָאֲשַׁלֵּחֲךָ֣ בְשִׂמְחָ֑ה וּבְשִׁרִ֖ים בְּתֹ֥ף וּבְכִנּֽוֹר׃

ותגנב אתי. גָּנַבְתָּ אֶת דַּעְתִּי׃

כ״ח וְלֹ֣א נְטַשְׁתַּ֔נִי לְנַשֵּׁ֥ק לְבָנַ֖י וְלִבְנֹתָ֑י עַתָּ֥ה הִסְכַּ֖לְתָּ עָשֽׂוֹ׃

כ״ט יֶשׁ־לְאֵ֣ל יָדִ֔י לַעֲשׂ֥וֹת עִמָּכֶ֖ם רָ֑ע וֵאלֹהֵ֣י אֲבִיכֶ֗ם אֶמֶ֛שׁ | אָמַ֥ר אֵלַ֖י לֵאמֹ֑ר הִשָּׁמֶ֥ר לְךָ֛ מִדַּבֵּ֥ר עִם־יַעֲקֹ֖ב מִטּ֥וֹב עַד־רָֽע׃

יש לאל ידי. יֵשׁ כֹּחַ וְחַיִל בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רַע, וְכָל אֵל שֶׁהוּא לְ׳ קֹדֶשׁ עַל שֵׁם עִזּוּז וְרֹב אוֹנִים הוּא׃

ל׳ וְעַתָּ֣ה הָלֹ֣ךְ הָלַ֔כְתָּ כִּֽי־נִכְסֹ֥ף נִכְסַ֖פְתָּ לְבֵ֣ית אָבִ֑יךָ לָ֥מָּה גָנַ֖בְתָּ אֶת־אֱלֹהָֽי׃

נכספתה. חָמַדְתָּ, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא, נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי (תהילים פ״ד), לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹף (איוב י״ד)׃

ל״א וַיַּ֥עַן יַעֲקֹ֖ב וַיֹּ֣אמֶר לְלָבָ֑ן כִּ֤י יָרֵ֙אתִי֙ כִּ֣י אָמַ֔רְתִּי פֶּן־תִּגְזֹ֥ל אֶת־בְּנוֹתֶ֖יךָ מֵעִמִּֽי׃

כי יראתי וגו׳. הֱשִׁיבוֹ עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, שֶׁאָמַר לוֹ, וַתְּנַהֵג אֶת בְּנֹתַי וְגוֹ׳׃

ל״ב עִם֩ אֲשֶׁ֨ר תִּמְצָ֜א אֶת־אֱלֹהֶ֗יךָ לֹ֤א יִחְיֶה֙ נֶ֣גֶד אַחֵ֔ינוּ הָכֶּר־לְךָ֥ מָֽה עִמָּדִ֖י וְקַח־לָ֑ךְ וְלֹא־יָדַ֥ע יַעֲקֹ֖ב כִּ֣י רָחֵ֥ל גְּנָבָֽתַם׃

לא יחיה. וּמֵאוֹתָהּ קְלָלָה מֵתָה רָחֵל בַּדֶּרֶךְ (בראשית רבה)

מה עמדי. מִשֶּׁלְךָ:

ל״ג וַיָּבֵא לָבָן בְּאֹהֶל יַעֲקֹב | וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל:

באהל יעקב. הוּא אֹהֶל רָחֵל, שֶׁהָיָה יַעֲקֹב תָּדִיר אֶצְלָהּ; וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב וּבְכֻלָּן לֹא נֶאֱמַר אֵשֶׁת יַעֲקֹב:

ויבא באהל רחל. כְּשֶׁיָּצָא מֵאֹהֶל לֵאָה חָזַר לוֹ לְאֹהֶל רָחֵל קֹדֶם שֶׁיְּחַפֵּשׂ בְּאֹהֶל הָאֲמָהוֹת, וְכָל כָּךְ לָמָּה? שֶׁהָיָה מַכִּיר בָּהּ שֶׁהִיא מַשְׁמֶשֶׁנִּית:

ל״ד וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא:

בכר הגמל. לְשׁוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ בַּעֲבִיטָא דְגַמְלָא, וְהִיא מַרְדַּעַת הֶעָשׂוּיָה כְּמִין כַּר; וּבְעַרוּבִין (דף ט״ז) שָׁנִינוּ הִקִּיפוּהָ בַּעֲבִיטִין, וְהֵן עֲבִיטֵי גְּמַלִּים, בשט״ו בְּלַעַז:

ל״ה וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אַל־יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי לוֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים לִי וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתְּרָפִים:

ל״ו וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי:

דלקת. רַדַפְתָּ, כְּמוֹ עַל הֶהָרִים דְּלָקָנוּ (איכה ד׳), וּכְמוֹ מִדְּלֵק אַחֲרֵי פְּלִשְׁתִּים (שמואל א י״ז):

ל״ז כִּי־מִשַּׁשְׁתָּ אֶת־כָּל־כֵּלַי מַה־מָּצָאתָ מִכֹּל כְּלֵי־בֵיתֶךָ שִׂים כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ:

ויוכיחו. וְיִבָּרְרוּ עִם מִי הַדִּין, אפרוב״ר בְּלַעַז:

ל״ח זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי:

לא שכלו. לֹא הִפִּילוּ עֻבּוָּרָם, כְּמוֹ רֶחֶם מַשְׁכִּיל (הושע ט׳), תְּפַלֵּט פָּרָתוֹ וְלֹא תְשַׁכֵּל (איוב כ״א):

ואילי צאנך. מִכָּאן אָמְרוּ אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי אַיִל, שֶׁאִם לֹא כֵן, מַה שִּׁבְחוֹ? אֵלִים לֹא אָכַל, אֲבָל כְּבָשִׂים אָכַל, אִם כֵּן גַּזְלָן הוּא (בבא קמא ס״ה):

ל״ט טְרֵפָה לֹא־הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אֲחַטָּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה גְּנֻבְתִּי יוֹם וּגְנֻבְתִּי לָיְלָה:

טרפה. עַל יְדֵי אֲרִי וְזֹאֵב:

אנכי אחטנה. לְשׁוֹן קֹלַע בָּאֶבֶן אֶל הַשַּׂעֲרָה וְלֹא יַחֲטֹא (שופטים כ׳), אֲנִי וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים (מלכים א א׳) – חֲסֵרִים, אָנֹכִי אַחְסְרֶנָּה, אִם חָסְרָה חָסְרָה לִי, שֶׁמִּיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה:

(**אנכי אחטנה** תַּרְגּוּמוֹ דַּהֲוַת שָׁגְיָא מִמֵּנְיָנָא, שֶׁהָיְתָה נִפְקֶדֶת וּמְחֻסֶּרֶת, כְּמוֹ וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ (במדבר ל״א), תַּרְגּוּמוֹ לָא שְׁגָא):

גנבתי יום וגנבתי לילה. גְּנוּבַת יוֹם אוֹ גְנוּבַת לַיְלָה, הַכֹּל שִׁלַּמְתִּי:

גנבתי. כְּמוֹ רַבָּתִי בַגּוֹיִם שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת (איכה א׳), מְלֵאתִי מִשְׁפָּט (ישעיהו א׳) אֹהַבְתִּי לָדוּשׁ (הושע י׳):

מ׳ הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי:

אכלני חרב. לְשׁוֹן אֵשׁ אֹכְלָה:

וקרח. כְּמוֹ מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ (תהילים קמ״ז), תַּרְגּוּמוֹ גְּלִידָא:

שנתי. לְשׁוֹן שֵׁנָה:

מ״א זֶה־לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים:

ותחלף את משכרתי. הָיִיתָ מְשַׁנֶּה תְּנַאי שְׂבִינָיְנוּ, מְנֻקָּד לְטָלוּא, וּמְעֻקּוּדִים לִבְרֻדִּים:

מ״ב לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עָנְיִי וְאֶת־יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אָמֶשׁ:

ופחד יצחק. לֹא רָצָה לוֹמַר אֱלֹהֵי יִצְחָק, שֶׁאֵין הַקָּבָ״ה מְיַחֵד שְׁמוֹ עַל הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם, וְאַע״פְּ שֶׁאָמַר לוֹ בְּצֵאתוֹ מִבְּאֵר שָׁבַע אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק, בְּשָׁבִיל שֶׁכָּהוּ עֵינָיו, וְהֵרִי הוּא כַּמֵּת; יַעֲקֹב נִתְיָרֵא לוֹמַר אֱלֹהֵי, וְאָמַר וּפַחַד:

ויוכח. לְשׁוֹן תּוֹכָחָה הוּא וְלֹא לְשׁוֹן הוֹכָחָה:

מ״ג וַיַּ֥עַן לָבָ֖ן וַיֹּ֣אמֶר אֶל־יַעֲקֹ֑ב הַבָּנ֤וֹת בְּנֹתַי֙ וְהַבָּנִ֣ים בָּנַ֔י וְהַצֹּ֖אן צֹאנִ֑י וְכֹ֨ל אֲשֶׁר־אַתָּ֜ה רֹאֶ֗ה לִי־הֽוּא וְלִבְנֹתַ֗י מָה־אֶֽעֱשֶׂ֛ה לָאֵ֥לֶּה הַיּ֖וֹם אוֹ לִבְנֵיהֶ֥ן אֲשֶׁר־יָלָֽדוּ׃

מה אעשה לאלה. אֵיךְ תַּעֲלֶה עַל לִבִּי לְהָרַע לָהֶן׃

מ״ד וְעַתָּ֗ה לְכָ֤ה נִכְרְתָה֙ בְּרִ֣ית אֲנִ֔י וָאָ֑תָּה וְהָיָ֥ה לְעֵ֖ד בֵּינִ֥י וּבֵינֶֽךָ׃

והיה לעד. הַקָּבָ״ה׃

מ״ה וַיִּקַּ֥ח יַעֲקֹ֖ב אֶ֑בֶן וַיְרִימֵ֖הָ מַצֵּבָֽה׃

מ״ו וַיֹּ֣אמֶר יַעֲקֹב֮ לְאֶחָיו֒ לִקְט֣וּ אֲבָנִ֔ים וַיִּקְח֥וּ אֲבָנִ֖ים וַיַּֽעֲשׂ֣וּ גָ֑ל וַיֹּאכְל֥וּ שָׁ֖ם עַל־הַגֶּֽל׃

לאחיו. הֵם בָּנָיו שֶׁהָיוּ לוֹ אַחִים, נִגָּשִׁים אֵלָיו לְצָרָה וּלְמִלְחָמָה (בראשית רבה)׃

מ״ז וַיִּקְרָא־לוֹ֙ לָבָ֔ן יְגַ֥ר שָׂהֲדוּתָ֖א וְיַעֲקֹ֑ב קָרָ֥א ל֖וֹ גַּלְעֵֽד׃

יגר שהדותא. תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל גַּלְעֵד׃

גלעד. גַּל עֵד׃

מ״ח וַיֹּ֣אמֶר לָבָ֗ן הַגַּ֤ל הַזֶּה֙ עֵ֣ד בֵּינִ֔י וּבֵינְךָ֖ הַיּ֑וֹם עַל־כֵּ֥ן קָרָא־שְׁמ֖וֹ גַּלְעֵֽד׃

מ״ט וְהַמִּצְפָּ֗ה אֲשֶׁ֤ר אָמַר֙ יִצֶף֩ יְהוָ֨ה בֵּינִ֜י וּבֵינֶ֗ךָ כִּ֤י נִסָּתֵר֙ אִ֣ישׁ מֵרֵעֵ֔הוּ׃

והמצפה אשר אמר וגו׳. וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר בְּהַר הַגִּלְעָד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיַּעֲבֹר אֶת מִצְפֵּה גִלְעָד (שופטים י״א), וְלָמָּה נִקְרֵאת שְׁמָהּ מִצְפָּה? לְפִי שֶׁאָמַר אֶחָד מֵהֶם לַחֲבֵרוֹ, יִצֶף ה׳ בֵּינִי וּבֵינֶךָ אִם תַּעֲבֹר אֶת הַבְּרִית׃

כי נסתר. וְלֹא נִרְאֶה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ׃

נ׳ אִם־תְּעַנֶּ֣ה אֶת־בְּנֹתַ֔י וְאִם־תִּקַּ֥ח נָשִׁ֖ים עַל־בְּנֹתָ֑י אֵ֥ין אִ֛ישׁ עִמָּ֖נוּ רְאֵ֣ה אֱלֹהִ֔ים עֵ֥ד בֵּינִ֖י וּבֵינֶֽךָ׃

בנתי, בנתי. שְׁתֵּי פְּעָמִים, אַף בִּלְהָה וְזִלְפָּה בְּנוֹתֶיהָ הָיוּ מְפִילֶגֶשׁ׃

אם תענה את בנתי. לְמָנֹעַ מֵהֶן עוֹנַת תַּשְׁמִישׁ (יומא ע״ז)׃

נ״א וַיֹּ֣אמֶר לָבָ֗ן לְיַעֲקֹב֙ הִנֵּ֣ה | הַגַּ֤ל הַזֶּה֙ וְהִנֵּ֣ה הַמַּצֵּבָ֔ה אֲשֶׁ֥ר יָרִ֖יתִי בֵּינִ֥י וּבֵינֶֽךָ׃

יריתי. כְּמוֹ יֶרֶה בַּיָּם, כְּזֶה שֶׁהוּא יוֹרֶה הַחֵץ׃

נ״ב עֵ֣ד הַגַּ֤ל הַזֶּה֙ וְעֵדָ֣ה הַמַּצֵּבָ֔ה אִם־אֲנִ֥י לֹא־אֶעֱבָ֛ר אֵלֶ֖יךָ אֶת־הַגַּ֣ל הַזֶּ֑ה וְאִם־אַתָּ֞ה לֹא־תַעֲבֹ֣ר אֵלַ֗י אֶת־הַגַּ֤ל הַזֶּה֙ וְאֶת־הַמַּצֵּבָ֣ה הַזֹּ֔את לָרָעָֽה׃

אם אני. חֲרִי אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֶשֶׁר, כְּמוֹ עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְּבָרַי׃

לרעה. לָרָעָה אִי אַתָּה עוֹבֵר, אֲבָל אַתָּה עוֹבֵר לִפְרַקְמַטְיָה׃

נ״ג אֱלֹהֵ֣י אַבְרָהָ֗ם וֵאלֹהֵי֙ נָח֔וֹר יִשְׁפְּט֥וּ בֵינֵ֖ינוּ אֱלֹהֵ֣י אֲבִיהֶ֑ם וַיִּשָּׁבַ֣ע יַעֲקֹ֔ב בְּפַ֖חַד אָבִ֥יו יִצְחָֽק׃

אלהי אברהם. קֹדֶשׁ (בראשית רבה)׃

ואלהי נחור. חֹל׃

אלהי אביהם. חֹל׃

נ״ד וַיִּזְבַּ֥ח יַעֲקֹ֖ב זֶ֑בַח בָּהָ֔ר וַיִּקְרָ֥א לְאֶחָ֖יו לֶאֱכָ֣ל לֶ֑חֶם וַיֹּאכְל֥וּ לֶ֖חֶם וַיָּלִ֥ינוּ בָֽהָר׃

ויזבח יעקב זבח. שָׁחַט בְּהֵמוֹת לְמִשְׁתֶּה:

לאחיו. לְאוֹהֲבָיו שֶׁעִם לָבָן:

לאכל לחם. כָּל דִּבֵּר מַאֲכָל קָרוּי לֶחֶם, כְּמוֹ עֲבַד לְחֶם רַב (דניאל ה׳), נַשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ (ירמיהו י״א):

פרק ל״ב

א׳ וַיִּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ׃

ב׳ וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים׃

ויפגעו בו מלאכי אלהים. מַלְאָכִים שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּאוּ לִקְרָאתוֹ לְלַוּוֹתוֹ לָאָרֶץ:

ג׳ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מָחֲנָיִם׃ {פ}

מחנים. שְׁתֵּי מַחֲנוֹת, שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁבָּאוּ עִמּוֹ עַד כָּאן וְשֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּאוּ לִקְרָאתוֹ (ע׳ תנחומא פ׳ וישלח):